

”... Dom vuxna är lite mer vuxna”

En fokusgruppsstudie om hur barn ser på sitt eget inflytande i fritidshemmet.

Av: Nils Block & Emilio Svensson

Handledare: Synne Myrböe

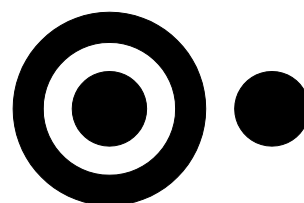
Södertörns högskola, Lärarutbildningen

Självständigt arbete 15 hp

Fritidspedagogiskt område

Vårterminen 2017

Grundlärarutbildning med interkulturell profil med
inriktning mot fritidshem, 180 hp

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Title: "... Dom vuxna är lite mer vuxna" - En fokusgruppsstudie om hur barn ser på sitt eget inflytande i fritidshemmet.

Authors: Emilio Svensson och Nils Block

Mentor: Synne Myrebøe

Term: VT 2017

Abstract

The purpose of this study is to investigate how children see and describe their own influence in after school centers. The study includes seven students from grade four and five on three different occasions to conduct focus group discussions. We have tried as much as possible to highlight children's perspective. With Arnsteins participation ladder retrieved from Pia Björklids book *Drömmen om Elin (The dream about Elin)* we have analyzed the children's stories. We have concluded that children's influence in after school centers usually consists of being advisers to the teachers. The children give proposals to the teachers who choose what they think is reasonable or not. Or the teachers give children Ready-made options to choose from.

Titel: ”... Dom vuxna är lite mer vuxna” - En fokusgruppsstudie om hur barn ser på sitt eget inflytande i fritidshemmet.

Författare: Emilio Svensson och Nils Block

Handledare: Synne Myrebøe

Termin: VT 2017

Sammanfattning

Syftet med studien var att undersöka hur barn ser och beskriver sitt eget inflytande på fritidshemmet. Studien genomförs på ett fritidshem med sju barn från årskurs fyra och fem som vi träffade vid tre olika tillfällen för att genomföra fokusgruppsamtal med. Vi har så långt som möjligt jobbat för att framhäva *barns perspektiv*. Utifrån Arnstains stegmodell om inflytande hämtad ut Pia Björklids bok *Drömmen om Elin* analyserar vi barnens berättelser. Vi har kommit fram till att barnens inflytande på fritidshemmet oftast är i form av att vara *konsulter* till lärarna. Barnen ger alternativ till lärarna som väljer vad de tycker är *rimligt* eller inte. Eller att lärarna ger barnen färdiga alternativ att välja på.

Innehåll

Inledning	1
Syfte	2
Frågeställningar.....	2
Metod.....	3
Urval.....	3
Miljön för samtalen.....	4
Etiska aspekter	4
Samtalens form.....	4
Intervjuteknik.....	5
Trovärdighet, validitet och kvalitet	6
Analys av empiri, hermeneutik och fenomenologi.....	7
Teori	9
Modell för kategorisering av inflytande.....	9
Medverkan	10
Medinflytande och medansvar	11
Medbestämmande.....	11
Styrdokument	12
Barnkonventionen och skollagen.....	12
<i>Skolverkets allmänna råd med kommentarer Fritidshem</i>	13
Tidigare forskning	14
Egna tankar om styrdokument, tidigare forskning och arbetets relevans	15
Resultat	16
Demokrati enligt barnen.....	16
Rimligt/Orimligt	17
Barnens syn på sitt inflytande.....	19
Analys.....	21
Fritidshemmets förutsättningar för inflytande.....	22
Betydelsen av ålder.....	23
Barnen som "konsulter"	24
Former för inflytande.....	25
Vidare forskning och slutord.....	26
Referenslista:	28
Bilaga Missivbrev	31
Bilaga Arbetsfördelning	32

Inledning

Vårt intresse för barns egna berättelser och att försöka inkludera *barns perspektiv* i verksamheten samt dess utformning uppkom när vi läste boken *Barns syn på vuxna* av Elisabeth Arnér och Britt Tellgren (2006) boken tar bland annat upp samtal mellan barn och vuxna och hur de vuxnas makt påverkar relationen och kommunikationen mellan barn och vuxna samt vikten över att vuxna reflekterar över makten de innehar och den underordnade positionen barn står i vid mötet med vuxna. Boken tar också upp hur barn kan ses som en minoritetsgrupp och för att värna om denna grupps intressen krävs att man bejakar denna grupps perspektiv, i detta fall barns perspektiv, något som är svårt för vuxna att sätta sig in i, då vuxna inte är barn.

I läroplanen (Skolverket 2016) står det att eleverna ska ha möjlighet att vara med och bestämma över verksamhetens utformning, något som vi även upplever att det talas om och läggs stor vikt på i grundskolan. Dock har vi mer sällan stött på pedagoger som frågar barnen huruvida barnen själva tycker sig få vara med och bestämma. Vår upplevelse är att diskussionen kring barnens inflytande över verksamheten sker pedagoger emellan. Våra erfarenheter från arbetet i fritidshem säger oss att valfrihet i den verksamheten oftast inte betyder att barnen får välja ”fritt”, utan handlar om att barnen får välja mellan ett antal på förhand av fritidshemslärarna utformade val. Skolan försvarar denna praktik med argument som att barnen inte har realistiska förslag på verksamhetens utformning eller att när det sätts upp saker som förslagslådor kommer ändå inga förslag in, eller att alla förslag som kommer in anses som orealistiska och icke genomförbara ur lärarnas synvinkel.

Utifrån egna upplevelser uppfattar vi att många lärare låter barnen vara med och bestämma och lämna förslag på aktiviteter och dylikt men att barnen anser att de inte fått vara med och bestämma när deras förslag inte blir valt. Då förslaget blivit nedröstat av de andra barnen och något annat barn fått sitt förslag igenom anser barnet med första förslaget att hen inte fått vara med och bestämma. Vi upplever också att lärarna ofta praktiserar *elevinflytande* då de utformar aktiviteter efter vad de uppfattar att barnens intresse ligger i för tillfället. Vi ser det som en klar brist att en punkt som elevinflytande och hur mycket sådant det finns i verksamheten inte diskuteras med barnen utan bara pedagoger sinsemellan.

I läroplanen (Skolverket 2016, s.24) står det att ”undervisning i fritidshemmet ... ska utgå från elevernas behov, intressen och initiativ”.

Syfte

Syftet med vår undersökning är att belysa hur barnen uppfattar sitt eget *inflytande* på fritidshemsverksamheten och i vilka forum de själva uppfattar sig ha störst möjlighet att få sina röster hörda.

Frågeställningar

Vårt arbete kommer att innehålla tre frågeställningar som vi ämnar svara på med hjälp av vetenskapliga metoder och teorier för att på så sätt placera vår studie i en tradition av forskning.

- Hur beskriver barnen sitt eget inflytande?
- Vad beskriver barnen att de får bestämma över?
- När beskriver barnen att det får vara med och bestämma?

Metod

Vi har valt att använda oss av fokusgruppssamtal och utformar dessa så att vi träffar en grupp med barn vid tre tillfällen. För att få en förståelse av gruppens tankar om sitt inflytande över fritidsverksamheten, träffar vi samma barn vid flera tillfällen. På det sätt får såväl vi som barnen en chans till reflektion mellan tillfällena och det finns utrymme för att besvara frågor som dyker upp. (Dahlin-Ivanoff 2015, s.82, 92) Reflektion är något som vi anser viktigt för att få bättre diskussioner med barnen, genom att både de och vi får tänka mellan tillfällena vi ses, ger det möjlighet för ett bredare samtal.

Urval

Gruppen utgörs av barn från årskurs fyra och fem som är inskrivna och regelbundet vistas på fritidshemmet. Att deltagarna känner varandra mer eller mindre väl och är av olika ålder och kön bör inte vara ett problem då det i ett fokusgruppssamtal räcker att deltagarna har någon gemensam erfarenhet som binder dem samman för att stimulera diskussionen, i detta fall fritidshemmet (Dahlin-Ivanoff 2015, s.86). En fokusgrupp kan bestå av fyra till åtta personer och är en bra metod att använda sig av när man vill få reda på hur en grupp tänker och talar om ett visst ämne (Dahlin-Ivanoff 2015, s. 81, 88).

För att välja ut vilka barn som skulle delta i fokusgruppen tog vi hjälp av en fritidspedagog då vi ville ha barn som kan uttrycka åsikter i en sådan situation som fokusgruppssamtalet är. Eftersom fritidspedagogen med största sannolikhet känner barnen väl sedan innan ansåg vi hen vara den mest lämpade för uppgiften. Valet av barn gjordes med ett bekvämlighetsurval, vi lät en fritidspedagog på skolan att tillfråga sju barn som hen ansåg vara lämpliga för samtalet. Fritidspedagogen valde barn från olika årskurser och med olika kön, valet föll på fem pojkar och två flickor. Detta är representativt för fritidshemmet, då det är en betydligt större mängd pojkar än flickor som är inskrivna på fritidshemmet.

Inför det tredje och sista samtalet valde vi att bara prata med de två flickorna i gruppen, detta på grund av att vi kände att flickorna inte riktigt kommit till tals under de två första samtalen där pojkarna tagit väldigt mycket plats och talutrymme. Anledningen till att vi valde att bjuda in flickorna till ett tredje samtal var att vi också kände att de hade mer att säga än vad de fått utrymme till. Denna problematik kommer vi att kort återkomma till i avsnittet om vidare forskning.

Miljön för samtalen

Samtal nummer ett med alla barnen och samtal nummer tre tillsammans med endast flickorna hölls i fritidshemmets lokaler. Vi byggde en cirkel av soffor med ett bord i mitten, på bordet stod frukt och grönsaker som barnen kunde äta av. Anledningen till att samtalen hölls i fritidshemmets lokaler var bland annat för att barnen skulle känna sig hemma i miljön. Då barnen är vana att vara på fritidshemmet blir det en trygg och avslappnad miljö för barngruppen (Dahlin-Ivanoff 2015, s.83). Detta tänker vi bidrar till att samtalets karaktär kan vara avslappnat och informellt vilket bör bidra till att barnen uttrycker sig mer frispråkigt och säger vad de verkligen tycker.

Samtal nummer två hölls i ett litet mötesrum vid personalrummet och långt bort från barnens klassrum och fritidshem. Ett av barnen kommenterade rummet enligt följande, ”Det här ser ut som ett rum där gubbar sitter och pratar politik”. Detta var ett rum som barnen hade varit i förut, men långt ifrån lika ofta som de vistas på fritidshemmet. Vi valde att även här servera frukt och grönsaker och ställde upp stolar i en cirkel runt bordet. Intervjuerna pågick i ca 30 minuter vardera, vi avbröt intervjuerna när vi kände att barnen började bli otåliga.

Etiska aspekter

Vi valde att endast ha ljudupptagning under samtalen då videoinspelning skulle kräva mer utförligt godkännande från föräldrar. I samråd med lärare på skolan kom vi fram till att eftersom vårt syfte med samtalen inte hade att göra med privata eller på annat sätt känsliga punkter för barnen så krävdes det endast att föräldrarna informerades och erbjöds en kanal för att informera om de inte samtyckte till medverkan. Vidare anser vi att ljudinspelning är tillräckligt eftersom vi är ute efter en grupps tankar om ett ämne och att subtila saker som kroppsspråk och miner är oss mindre till gagn i analysen än om vi hade gjort enskilda intervjuer (Eidevald 2015, s.117).

Samtalens form

Inspirationen till formen för våra samtal valde vi att ta från boken *Barns tankar om livet* av Sven Hartman och Tullie Torstensson-Ed (2013) och vad de benämner som pedagogiska samtalsformer och närmare bestämt sokratiska och filosofiska samtal med barn.

Som samtalsledare för dessa samtal är det viktigt att vi själva inte svarar på några frågor, det är barnens tankar som är viktiga. Som samtalsledare ska man inte vara ledande i sina frågor och lägga ord i munnen på barnen. Deltagarna ska hjälpas att ta sitt eget perspektiv och inte

använda sig av allmänna föreställningar för att underbygga sina argument. Deltagarna ska också få hjälp att inte motsäga sig själva samt reda ut vilka nyckelord som förekommer i samtalen. (Hartman och Torstensson-Ed, 2013, s. 180)

Frågorna vi ställde till barnen skulle fungera som en så kallad *händelse*¹ och utgöra utgångspunkt för samtalen och även om vi formulerade flera olika frågor med följdfrågor förelåg inget krav på att följdfrågorna skulle ställas, utan vi såg gärna att samtalen styrdes av de spår barnen själva tog oss in på med hjälp av deras egna frågor och följdfrågor (Hartman och Torstensson-Ed, 2013, s. 181).

Vi har gjort vissa förändringar till den samtalsuppbyggnad som Hartman och Torstensson-Ed föreslår med en händelse som utgångspunkt som sedan varvas med tankepauser och insamling av frågor. Vi beslutade att samtal nummer ett skulle inledas med en fråga utifrån vilken den efterföljande diskussionen sedan skulle fortgå och om barnen ville ställa frågor under samtalets gång skulle det vara fritt fram att göra så, tankepauserna skedde istället mellan samtalen. Att få tid till reflektion mellan samtalen bidrar till ett djupare samtal med bättre grund (Hartman och Torstensson-Ed, 2013, s. 182). Samtal två och tre beslutade vi skulle inledas med en genomgång av de frågor som uppkommit hos både oss själva och barnen sedan föregående samtal. De frågor som uppkom hos oss samtalsledare under transkriberingen tog vi med till påföljande samtal med barnen där det fick fungera som utgångspunkt för nästa samtal.

Intervjuteknik

Under intervjuerna använde vi oss av ljudupptagning med hjälp av två mobiltelefoner. Anledningen till att vi valde att använda två ljudupptagningsenheter var att gardera oss ifall tekniska problem skulle uppstå under samtalets gång. Anteckningar gjordes med block och penna av en av oss. Anledningen till att vi valde att anteckna med block och penna istället för på en dator var för att vi tänkte att barnen skulle intressera sig mer för datorn vi skriver på än på själva samtalet. Vi valde att lägga upp intervjuerna på så sätt att en av oss intervjuade medan den andra förde anteckningar och lyssnade. Detta gjorde vi för att den som intervjuade skulle kunna lägga allt fokus på barnen och intervjun. Den som förde anteckningar skulle inte behöva fokusera på frågor utan bara på att anteckna det som hände i rummet.

¹ "Utgångspunkten, kallad *händelse*, kan vara filosofiska berättelser, lekar och övningar eller enkla frågor kring olika begrepp eller teman." (Hartman & Torstensson-Ed, 2013, s. 181)

Trovärdighet, validitet och kvalitet

Vi anser att tillförlitligheten för forskningen blir hög eftersom att det är barnens berättelser som utgör grunden för resultatet, analysen och diskussionen. Vi har återberättat barnens berättelser och försökt vara materialet trogna. Vi är också medvetna om att resultatet är beroende av hur vi presenterar dialoger och frågor under fokusgruppsamtalen.

Vetenskapsrådet (2002) har fyra allmänna huvudkrav som ska uppfyllas i forskning, och i vår studie följde vi dessa fyra krav. *Informationskravet* innebär att den som utför forskningen skall informera undersökningsdeltagaren om deras uppgift och vilka villkor som gäller för deras deltagande. Deltagaren ska upplysas om att det är frivilligt och att hen när som helst kan avbryta sin medverkan. *Samtyckeskravet* innebär att deltagaren godkänner och accepterar deltagande. I vissa specifika fall krävs att vårdnadshavaren samtycker för deltagande, exempelvis om undersökningen är av etiskt känslig karaktär och deltagaren är under 15 år. Vi valde att skicka ut ett missivbrev² till föräldrarna och föräldrarna fick sedan möjlighet att kontakta oss om de inte samtyckte till deras barns deltagande. *Konfidentialitetskravet* betyder att barnen som deltar i studien ska ges den högsta möjliga anonymitet, barnen ska inte kunna identifieras i studien på något sätt. Barnen blev informerade om detta och vi berättade att det enbart var vi som skulle ha tillgång till den insamlade empirin. Barnen fick också veta att det insamlade materialet skulle raderas efter att examensarbetet var avslutat. Vi informerade även om att materialet endast skulle användas i forskningssyfte och inte för något annat, i enlighet med *nyttjandekravet*.

Vårt syfte är att undersöka barns egen uppfattning om sitt eget inflytande och detta gör vi genom att intervjua barn i grupp och på detta vis närma oss barns perspektiv. Patel och Davidson (2011, s. 106) skriver att om samma fråga genererar olika svar hos samma person om den ställs flera gånger är det ett tecken på låg reliabilitet. Detta har vi försökt motverka genom att hålla upprepade samtal med samma barn vid flera tillfällen och vi tycker oss ha fått svar som är överensstämmande mellan samtalen.

Vidare har samtalen spelats in och transkriberats på ett sådant sätt som anses passande för fokusgruppsamtal. Genom inspelning och transkribering kan vi sedan lyssna och se på samtalen flera gånger för att få en känsla för helheten och inte missa viktiga detaljer samt kunna bryta ner och identifiera olika teman i samtalen. (Dahlin-Ivanoff 2015, s. 91)

² Se bilaga. Missivbrev.

Analys av empiri, hermeneutik och fenomenologi

I analysen av empirin har vi valt att definiera olika teman i samtalen med barnen. Vi har klippt ut stycken ur det transkriberade materialet och sammanfogat dessa i kronologisk ordning för att på så sätt skapa nya dokument med olika teman. Detta för att få en bättre överblick i själva analysarbetet då vi kan se alla utsagor som rör liknande teman på ett snabbt och överskådligt sätt. Vi vill dock vara öppna med att vi har full förståelse och även själva upplever att i varje steg vi tagit i arbetet med att analysera empirin så riskerar vi att förändra grundmaterialet. Varje klipp som tar ett stycke ur sin ursprungliga kontext och i varje sammanfattning av längre utsagor barnen gör sker en ny tolkning som tar materialet längre från sin ursprungliga form och betydelse.

Den tanketradition som vi anser att vårt arbete ligger närmast är den hermeneutiska tanketraditionen. Runa Patel och Bo Davidson skriver att hermeneutiken är ett sätt som används för att förstå samt att tolka hur andra människors liv ser ut genom det skrivna och talade språket samt den specifika människans yttringar (2011, s. 29). I denna uppsats använder vi oss av ett hermeneutiskt och fenomenologiskt synsätt när vi går ut och samlar in material och kommer tillbaka med en förändrad syn på problematiken när vi är tillbaka för analys. Detta material analyserar vi sedan fenomenologiskt då vi kategoriserar upp det i olika fenomen och teman.

Hermeneutiken handlar om att "tolka". Ursprungligen var det en lära om att tolka texter men som i modern tid har kommit att bli en allmän teori för tolkning och förståelse (Thomassen 2007, s. 178-179). Fenomenologi ämnar att undersöka hur världen upplevs ur ett subjekt perspektiv, i vårt fall barnen. Den moderna fenomenologin vill att vi beskriver världen som den direkt framträder, där vi måste koppla bort all vår tidigare förståelse och antaganden av olika företeelser för att kunna se fenomenen som de direkt upplevs av subjektet. (Thomassen 2007, s. 92-92) Numera är det dock allmänt erkänt att vi aldrig kan koppla bort vår förförståelse helt. Förförståelsen är det som styr forskaren och vad denne lägger fasta vid. Det är denna förförståelse som ger fenomenen deras mening och står för undersökningens riktning. (Thomassen 2007, s. 194) I en vetenskaplig undersökning kommer vår förförståelse att sättas på prov och förändras i takt med att ny kunskap erövrats och samtidigt som den ger svar på frågor kommer den skapa nya och hjälpa till att utforma nya tolkningar.

Vårt forskningsarbete går ut på att vi ska undersöka barns inflytande och medbestämmande. Något vi har en förförståelse av dels genom att vi studerat vad olika styrdokument i skolan

säger om detta men också genom att ha arbetat i skolan. Vi kommer undersöka detta genom intervjuer med barn, intervjuerna kommer vi sedan att ha som ett material för att tolka och skapa en bild av hur barns inflytande i skolan ser ut. Vi kommer alltså ansluta oss till den hermeneutiska forskningstraditionen men ha fenomenologiska inslag. Först går vi in och talar med barnen och lyssnar till deras tankar och upplevelser kring inflytande. För att efter det tolka och kategorisera detta med hjälp av en teori, för att skapa oss en förståelse för hur barns inflytande och medbestämmande ser ut på fritidshemmet.

Teori

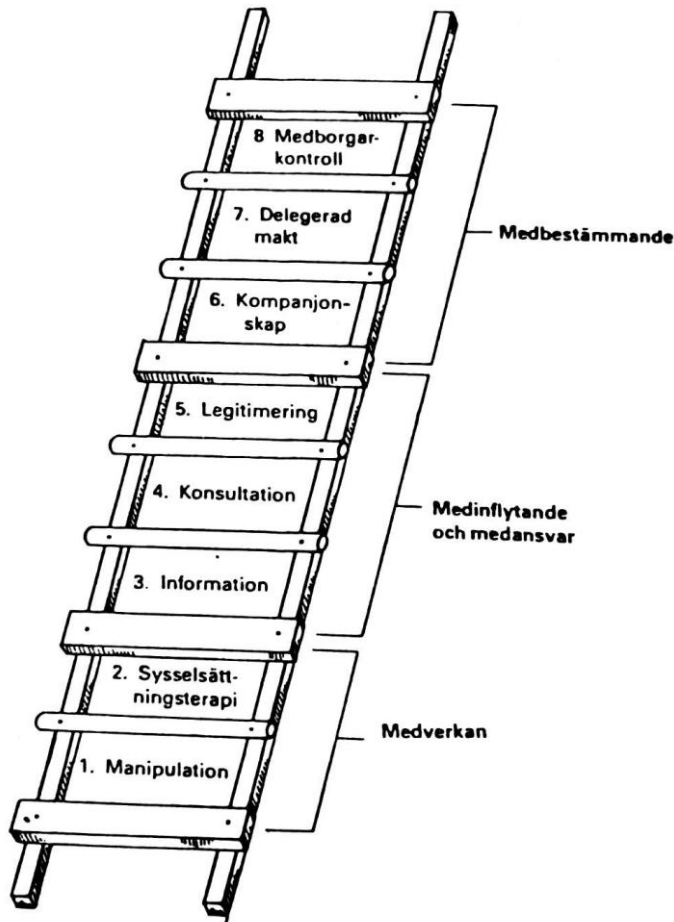
Vårt intresse ligger i hur barnen själva ser och uppfattar sitt inflytande på fritidshemsverksamheten. Vi är inte intresserade av hur pedagogerna och lärarna ser på barnens inflytande, utan på hur barnen själva ser på det.

Vi vill använda oss av *barns perspektiv*, vilket innebär att det är barnens syn och upplevelser vi som forskare utgår från. Vårt mål är att hålla oss undan *barnperspektiv* som innebär att vi ser barnens perspektiv ur en utomstående betraktares perspektiv, exempelvis genom en lärare/pedagog. (Tholander, 2005, s. 12 Arnér och Tellgren 2006, s. 40) Elisabeth Englund nämner ett exempel där en sjuksköterska frågar en pojke "... hur vuxna skulle kunna få veta hur barn upplevt ett läkarbesök" var på pojken svarar "Det är väl bara att fråga..." (2009, s. 19). Även Arnér och Tellgren nämner samtal mellan barn och vuxna som vägen till att inta barns perspektiv (2006, s. 41). Arnér och Tellgren skriver att vuxna inte helt kan inta barns perspektiv men att samtal med barn kan vara en hjälp, dock är det så att vuxna många gånger endast intar ett *vuxenperspektiv* på barn (2006, s. 40).

Vi ser det alltså som att vår undersökning kommer innehålla två perspektiv. Först barns perspektiv då vi samlar in material i form av intervjuer med barn. Men sedan kommer det övergå i ett vuxenperspektiv på barn då vi analyserar materialet. Detta eftersom att vi som vuxna inte kan ha ett barns perspektiv då vi har andra erfarenheter och passerat barndomen och tagit lärdom av den. Det leder till att vi ser till "barns bästa" och sätter barnen i centrum, vilket blir ett vuxenperspektiv på barns perspektiv. (Arnér och Tellgren 2006, s. 41)

Modell för kategorisering av inflytande

Pia Björklid gjorde under början av 80-talet ett arbete där hon undersökte barns *medinflytande* på lågstadiet. Under två års tid observerade hon klassråd och stormöten i två skolor och intervjuade drygt hundra barn och lärarna i deras klasser om barnens medinflytande. (Björklid 1985, s.)

Björklid använder sig av en modell skapad av Sherry Arnstein.

Modellen försöker demonstrera och gradera hur inflytande kan se ut i en beslutsprocess, men också de fallgropar man kan hamna i. (Björklid 1985, s. 26)

Modellen i form av en stegen (se bild) är anpassad för amerikanska förhållanden och ämnar beskriva medborgares politiska inflytande. Detta skiljer sig från förhållanden här i Sverige men den är så generell att den ändå kan användas för att analysera barns medinflytande skriver Björklid. (1985, s. 27)

Modellen kallas härefter Björklids

inflytandestegen och är förenklad och har inte med alla former av inflytande och medbestämmande som kan tänkas förekomma men modellen kan användas som ett verktyg för att förklara och kategorisera olika begrepp. Kategorierna till höger om stegen är önskvärda mål då man arbetar med elevinflytande medan pinnarna på stegen representerar fällor man lätt kan hamna i. (Björklid 1985, s.26-27)

Medverkan

Längst ner på den högra sidan på stegen befinner sig Medverkan som i realiteten betyder inget medinflytande alls då makthavarna (lärarna) fortfarande tar besluten. Det riskerar att istället att bli *sysselsättningsterapi* då barnen endast får delta i en aktivitet och inte vara med och besluta om dess utformning. Det kan av makthavarna förklaras med barnens bristande kompetens rörande ramarna som styr verksamheten. Inte heller om man lyfter in de tre stegen ovan *information*, *konsultation* och *legitimering* garanterar detta mer inflytande. Så länge makthavarna förbehåller sig rätten att ta besluten själva riskerar det att bli *Manipulation*. Detta kan till exempel hända i situationer som ett elevråd, om inte barnens beslut blir realiserade. (Björklid 1985, s. 28-29)

Medinflytande och medansvar

Björklid skriver angående informationen att den ofta kommer för sent vilket begränsar möjligheten för deltagarna till medinflytande. Ett exempel är när barnen på fritidshemmet får information gällande aktiviteter redan samma vecka eller till och med samma dag som aktiviteterna ska genomföras. Det ger barnen väldigt liten eller ingen möjlighet alls att påverka aktiviteternas utformning. Konsultation av barnen är till exempel när lärarna rådfrågar barnen om utformningen av verksamheten. Barnen ges då en expertroll, och utvärdering sker allt som oftast först i slutet av läsåret. Björklid anger dock att det finns en problematik i detta då många barn byter verksamhet till nästa läsår och därför inte får ta del av förändringarna och därmed går miste om känslan av att de har haft inflytande på verksamheten. Legitimering använder Björklid för att beskriva mötet mellan barn och lärare. Det innebär att barnen i mötet med lärarna inte får tillräckligt med makt för att göra någon reell förändring och på det sättet inte hotat den traditionella maktstrukturen i verksamheten. Vi tänker oss att legitimering kan uppstå i ett stormöte på fritidshemmet då barnen får komma med förslag på olika förändringar men att det är lärarna som i slutändan beslutar vad som genomförs eller inte. (1985, s. 30-31)

Medbestämmande

De tre översta pinnarna på stegen kallar Björklid för *kompanjonskap*, *delegerad makt* och *medborgarkontroll*. Dessa steg är dock ovanliga att finna representerade i skolans värld då barn ytterst sällan har denna nivå av inflytande. Björklid ger exempel på när dessa former av inflytande kan existera. Exempelvis vid den fria leken där barnen själva bestämmer villkoren. Detta skulle vi dock vilja problematisera, då vår upplevelse av detta är att barnen får fritt fram att bestämma villkoren själva så länge de håller sig inom lärarnas gränser och regler. (1985, s. 31-32)

Björklid sammanfattar sin undersökning med:

... att "ökat medinflytande" som det anges i läroplanen inte innebär medbestämmande. Det finns vidare en risk att elevernas inflytande pga läroplanens oklara formuleringar kan begränsas till manipulation, sysselsättningsterapi, information, konsultation och legitimering i Arnsteins termer. (Björklid 1985, s. 32)

Björklid skriver detta utifrån *Läroplanen för grundskolan 1980* och som vi ser det har det inte skett någon större förändring på dessa punkter i dagens *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, reviderad 2016* (Skolverket 2016).

Styrdokument

Läroplanen (Skolverket 2016) talar om att barnen måste ha möjlighet att ta initiativ och ansvar i undervisningen och att skolan ansvarar för att barnen får de kunskaper som behövs för att fungera i ett demokratiskt samhälle. I kapitel 2.3 "Elevernas ansvar och inflytande" står det följande:

De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever. Elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Informationen och formerna för elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. (Skolverket 2016, s. 15)

Vidare står det i kapitel fyra "Fritidshemmet" att undervisning i fritidshemmet ska uppmuntra barnen till att ta egna initiativ, pröva sin identitet samt få utlopp för sina intressen. Barnen ska hjälpas att pröva sina idéer och omsätta dessa i handling på ett kreativt och demokratiskt tillvägagångssätt. Med ett empatiskt förhållningssätt ska barnen kunna skapa och bygga goda relationer med andra barn och lärare. Detta ska ske genom samtal, lyssnande och framförande av egna frågor och tankar. De demokratiska principerna ska lära barnen hur de på ett konstruktivt sätt kan fatta beslut och hantera konflikter.

Barnkonventionen och skollagen

I läroplanen står det även "Barnets rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter ..." (Skolverket 2016). Artikel 12 i Barnkonventionen (2009) som är i det närmaste identisk med skollagens kapitel 1 § 10 säger: "Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad." (SFS 2010:800)

Vidare står det i skollagens kapitel fyra:

9 § Barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem.

Informationen och formerna för barnens och elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. Elevernas och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor ska även i övrigt stödjas och underlättas. (SFS 2010:800)

Skolverkets allmänna råd med kommentarer Fritidshem

De allmänna råden (Skolverket 2014) är ett dokument som kommenterar de andra styrdokumenterna som rör fritidshemmet. Även där poängteras vikten av att pedagogerna innehar ett barnperspektiv när verksamheten planeras samt att barnen ska få vara med och ha ett inflytande över verksamhetens utformning.

Att eleverna har möjlighet att påverka och välja vad de vill göra i fritidshemmet är inte detsamma som att de alltid får bestämma vilka aktiviteter de vill ägna sig åt. För att eleverna ska uppleva att de har inflytande är det dock viktigt att personalen i fritidshemmet lyssnar på deras önskemål och åsikter, tar ställning till dessa samt kommunicerar med eleverna så att de förstår personalens prioriteringar och ställningstaganden. (Skolverket 2014, s. 34)

Detta stycke talar om barnens inflytande på verksamheten, hur barnen ska få vara med att bestämma men att det finns risk för att det i slutändan är lärarna som har sista ordet. Att läraren är den slutgiltiga beslutsfattaren. I läroplanen står det att barnens inflytande ska anpassas efter ålder och mognad, vi ser att detta skulle kunna användas av lärarna för att alltid kunna ha ryggen fri gällande barnens medbestämmande och luta sig tillbaka mot med motivering att barnen inte är mogna nog för att ta beslut och ha för stort inflytande.

Tidigare forskning

Barns syn på vuxna (2006) är skriven av författarna Elisabeth Arnér och Britt Tellgren. Grunden för boken utgörs av samtal med sexåriga barn i förskolan där barnen berättar om sin egen uppfattning om vuxna och deras makt. I boken tar de upp synen på barns makt i samhället överlag, de menar att barnen målas upp som 'ännu-inte-vuxna'. Denna syn på barn har enligt många forskare förändrats med tiden men idealet den färdiga vuxna människan kvarstår. Vidare skriver de att för att barn ska få ett reellt inflytande måste barnen få vara med och planera verksamheten från så tidig ålder som möjligt och vi måste värdesätta kunskapen barnen har om sin egen värld och använda den i planeringen av verksamheten. En fråga som författarna ställer sig är: Vem bestämmer enligt barnen? Majoriteten av barnen anser att det är de vuxna som bestämmer och den makten som barnen har är enligt dem själva att bestämma över saker som de vuxna redan har bestämt att barnen ska få bestämma över, exempelvis vilken leksak barnen vill ta fram, eller aktiviteter de vill delta i. Arnér och Tellgren menar att det finns många olika innebörder av ordet barnperspektiv samtidigt som de poängterar att det är stor skillnad på barnperspektiv och barns eget perspektiv. De skriver: "Ofta används ordet barnperspektiv i betydelsen att vuxna ser barnen, strävar efter att förstå dem och vidtar åtgärder som de bedömer vara till barnets bästa. Vi anser dock att även detta är ett vuxenperspektiv på barn." (Arnér och Tellgren 2006, s. 41). *Kunskapsmakt* är ett begrepp som författarna använder sig av för att beskriva den hierarki som finns mellan barnen och de vuxna. Det är de vuxna som har kunskapen och därför makten att bestämma. Detta är något som barnen är medvetna om och ofta anges som anledning till varför vuxna ska bestämma. (Arnér och Tellgren 2006, s. 86)

Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan (2003) har skrivit artikeln "Delaktighet som värdering och pedagogik" i *Pedagogisk forskning i Sverige* 2003. De diskuterar hur barn ser på sitt eget inflytande med hjälp av två studier gjorda i förskolan 2001 och 2002. Där visar de att de flesta barn anser att det är de vuxna som bestämmer över verksamheten. De områden som barnen själva ansåg sig få bestämma över var saker som rörde dem själva, som exempelvis egna aktiviteter och lekar. En anledning de nämner till att barnen inte tycker sig ha så mycket inflytande på verksamheten kan vara att lärarna tror att barnen förstår sin delaktighet i utformningen av verksamheten och därför inte poängterar detta för barnen.

Skolinspektionen skrev 2010 rapporten *Kvalitet i fritidshem*. Där har de bland annat undersökt hur barnens inflytande ser ut på fritidshemmet och funnit brister i det då barnen till stor del saknar inflytande. I läroplanen står det att barnen ska få större inflytande med åldern, att det ska anpassas efter ålder och mognad. Enligt undersökningen skolinspektionen gjort anser sig väldigt få barn ha fått ökat inflytande med åldern. De nämner även att lärarna med hjälp av att försöka ”läsa av” barnen planerar verksamheten utifrån vad de tror att barnen är intresserade av, men att detta inte synliggörs för barnen. De förklarar den bristande kvalitén i många fritidshem med oklarheter i styrdokumentet och att dessa oklarheter har lämnats till de individuella fritidshemmen att själva tolka.

Egna tankar om styrdokument, tidigare forskning och arbetets relevans

Vår tolkning av styrdokumentet är att inflytande på verksamheten ses som en väldigt central utgångspunkt i alla dokument. Men barnens inflytande är ytterst tolkningsbart, det sägs inte uttryckligen vad det innebär, utan att det är upp till varje enskild lärare att bestämma hur mycket barnen ska få vara med och bestämma. På grund av ordval i formuleringar som att verksamheten ska utgå ifrån barnens intressen och behov kan lärare välja att tolka elevinflytande som att hen använder barnens intresse som utgångspunkt i den pedagogiska planeringen utan att fråga barnen om hur de vill ha aktiviteterna i verksamheten. Vi ser att det finns en möjlighet för varje enskild lärare att sätta nivån för hur mycket inflytande barnen får ha på verksamheten, är det barnens egna direkta idéer som får stå till grund för verksamhetens planering, eller är det lärarens uppfattning om barnens intressen och behov som ligger till grund?

Det vi funnit är att det genomförts många liknande forskningsarbeten likt det vi företagit oss i detta arbete. Som tidigare nämnt är barns inflytande över verksamheten något vi upplever diskuteras för lite på fritidshemmen och styrdokumentet fortfarande lämnar till lärarna själva att definiera. Vi anser att barns inflytande är något som ständigt måste diskuteras för att skolan och fritidsverksamheten ska fortsätta utveckla inflytandet. När barnen ges möjlighet till inflytande så ges de möjligheten för att delta och vara aktiva medborgare i ett demokratiskt samhälle.

Resultat

Här presenterar vi olika teman barnens berättelser har gett. Vi har valt att avgränsa oss på så sätt att vi inte tar med allt som sagts i alla intervjuer, utan vi har valt ut det vi anser vara relevant för vår studie. De tre teman vi kommer att presentera är ”Demokrati enligt barnen”, ”Rimligt – Orimligt” samt ”Barnens syn på sitt inflytande”.

Demokrati enligt barnen

Under samtalen med barnen kommer vi väldigt snabbt in på vad som krävs för att ett förslag ska godkännas och bli realiserat. Ett av barnen säger ”... det krävs att det är någon fler än bara en person som vill det. Det går inte om bara en vill det, det måste vara fler.” Barnen beskriver ofta att det röstas om förslag som lämnats in när beslut ska tas kring aktiviteter eller inköp till fritidshemmet. Barnen säger också att röstningen är väldigt informell, det är inte genom organiserad handuppräckning utan det förslag som får högst verbal respons väljs. Det hinner väldigt sällan påbörjas en röstningsprocess då ett tydligt svar finns efter barnens verbala reaktion på förslagen.

När vi frågar barnen om de känner till ordet demokrati och ber om deras tolkning av ordet uppstår följande konversation:

- Demokrati är väl typ att alla är med om samma sak, alla är med och bestämmer, dom pratar ofta om det på tv.
- Emilio: måste alla vara med på det för att det ska vara demokrati?
- Näääää... men dom flesta, mer än hälften. Majoriteten!
- Emilio: Är det så på eftis³ också, att majoriteten vinner?
- Ja men fritidsfröknarna kan också bestämma. Men om det är fler som inte vill än som vill så Blir det inte. Det måste vara fler som vill än som inte vill. Och fröknarna måste också tycka att förslaget är okej.
- Emilio: men hur vet man då att det är mer än hälften? Vet man det?
- Man hör, man hör på hur många som vill eller ropar, som skriker ut ja eller nej liksom.

³ Barnens benämning på fritids.

I relation till detta frågade vi vem och vilka som bestämmer på fritids. Barnen svarade i kör att det var ”Agneta!⁴”. Men barnen nämner även de andra vuxna som jobbar på fritidshemmet samt att de själva också bestämmer en del. Barnen hamnar i en diskussion kring hur mycket de får bestämma på fritidshemmet. Diskussionen startar vid att fröknarna har 80 % av bestämmandet medan barnen bara har 20 %. Efter att fler barn lagt sig i diskussionen kommer de gemenast fram till att fröknarna har ungefär 60 % och barnen 40 %. Detta då barnen menar att det är fröknarna som har sista ordet gällande beslutet. Vi tolkar detta som att barnen endast har, vad Pia Björklid (1985) beskriver som en *konsulterande* roll. Detta är återkommande under alla samtalen, exempelvis under samtal tre med flickorna så berättar de att det sällan röstas om saker och att det är barnen som ger förslag och lärarna som sedan väljer utifrån dessa. På frågan varför det är så att de vuxna har störst påverkan på beslutet svarar ett av barnen ”Vi kan inte bestämma vad vi vill direkt, vi kan ju hitta på vad som helst typ. Dom vuxna är lite mer vuxna.”

Barnen beskriver även en episod från elevrådet där det hade blivit bestämt att de skulle få kickbikeramper⁵, det var något de hade sett fram emot under en längre tid men istället kom det gagarinkar⁶. Barnen uttrycker inget missnöje över detta då gagarinkarna enligt barnen ”... är asroliga, för där kan alla vara med och leka.” Vidare berättar barnen att detta inte var något det röstades om utan att gagarinkarna bara dök upp istället för kickbikeramperna. Vi ställde då frågan vem det var som bestämde det och fick svaret från barnen att det var rektorn och fröknarna. Barnen säger att de inte fick vara med och bestämma men att de ändå ville ha gagarinkarna. En förklaring barnen har till varför fröknarna har mer makt är att de enligt barnen har mer realistiska förslag på aktiviteter och inköp.

Rimligt/Orimligt

På vägen ut ur rummet efter första samtalet ropar ett av barnen att de vill ha glass som fika vid nästa träff, varpå ett annat barn säger att de vill ha morötter. Vi och de andra barnen skrattar lite och säger att vi ses nästa vecka och att de kan fundera på vad som är rimligt till nästa gång vi ska träffas och samtala. När barnen kommer in i rummet för samtal nummer två

⁴ Alla namn är fingerade.

⁵ Skateboardramp där även sparkcyklar och kickbikes är tillåtna.

⁶ En åttahörning rink där spelet Gagaball spelas. Gagaball spelas med en eller två bollar och antalet deltagare är obegränsat. Spelarna försöker med hjälp av händerna skjuta bollen på nedre delen av kroppen på de andra deltagarna, blir man träffad åker den träffade spelaren ut. Spelet avslutas när endast en deltagare är kvar i rinken.

ser barnen att vi tagit med morots- och gurkstavar som fika varpå ett barn kommenterar detta med orden ”glass var alltså inget rimligt förslag”. Vi väljer då att öppna samtalet med att lyfta fram vad barnet nyligen sagt och fråga vad hen menar med det. Varpå vi får svaret ”du sa ju att vi skulle tänka på om det var rimligt eller inte, men nu var det ju inte det.” Vi tror att barnen tänkte så eftersom att det inte fanns någon glass på bordet.

Senare i samtalet frågar vi ”vad får ni inte bestämma över?” Varpå barnen svarar ”allt som inte är rimligt.”

- Emilio: vad får ni inte bestämma över?
- Allt som inte är rimligt.
- Emilio: vad är det som är det?
- Jag vill åka till kokpunkten, det är ju inte något som kommer hända.
- Emilio: vem är det som avgör vad som är rimligt och inte rimligt?
- Alla. Alla vuxna. Pengar och sånt där. Åka på saker som kostar pengar är svårt, men att gå till Rådsparken är ju gratis. Det är rimligare än annat.
- Emilio: Vet ni barn om vart gränsen mellan rimligt och orimligt går? Som Tomas sa förra veckan, ”det är alltid värt att försöka”
- Ja men man vet aldrig, dom kan helt plötsligt säga Ja. Om man frågar om man kan gå på bio, så vet man att det oftast blir nej, men det har ju hänt, så man kan lika gärna fråga.
- Men man vet faktiskt inte riktigt vart linjen går, så man kan alltid försöka.

Barnen berättar att de inte alltid vet vart gränsen mellan rimligt och orimligt går och att det därför alltid är värt att försöka, men de finner inte detta problematiskt. De ger däremot uttryck för att de ofta vet vad som är rimligt eller inte. Men detta är kontextbundet, exempelvis avgörs vad som är rimligt beroende på om det är lov eller vanlig skolvecka. När vi samtalar om vad som är rimligt och orimligt tar barnen upp ekonomi som en faktor för vad de anser att lärarna menar med rimligt och orimligt, desto billigare något är desto rimligare. Barnen ger följande exempel under samtalet:

- ... saker är väl mest rimligt att man kan få, om man vill ha en boll också har vi massor av bollar, fast vi behöver en ny. Då kan vi få det för det behövs fler. Men typ en stor studsmatta får man inte bara sådär. Men bollar brukar ofta gå bra, men stora dyra mål då brukar det inte gå. Men om man kämpar hårt så kan det gå också.

Vi ser det som att barnen har viss kunskap om vad saker och ting kostar men de saknar inblick i fritidshemmets ekonomi. Det är därför barnen säger ”det är alltid värt att försöka”. Kan lärarna på något sätt involvera barnen i fritidshemmets ekonomi och på så vis bidra till barnens inflytande och förståelse för vad som är rimliga och orimliga inköp?

Barnens syn på sitt inflytande

Barnen berättar att de har en förslagslåda på fritidshemmet som de kan lägga sina idéer i, vilket dock sällan sker då de glömmer att lådan finns eller inte känner att de har några idéer när de väl kommer på att lådan finns. Barnen nämner att de brukar ha stormöte på fritidshemmet, något barnen dock inte vet är, när eller hur ofta de har stormöte. De kan inte komma överens om hur ofta mötena äger rum, de säger allt från en gång i veckan till två gånger per termin. Barnen berättar att det är lättare att lämna förslag under mötena då de enligt egen utsago får mer idéer under dessa möten. Har barnen ett förslag får de räcka upp handen och berätta. Som nämnts ovan gällande demokrati så röstas det inte genom handuppräknning utan det hörs på de andra barnen om förslaget är bra eller inte.

Vi förstår det som att lärarna har makten att sedan se över vilka förslag som är genomförbara eller inte, i alla fall meddelas det inte direkt till barnen vad som är möjligt och inte. Ett barn berättar om att hen på ett möte hade önskat nytt lego till fritidshemmet, ”... och sen bara någon dag efter när vi är och leker i fyrsexan med lego, då kommer det två lådor med lego för typ 500 kr. Cashing!”

- Vi vill se en läskig film som är för barn, typ för 11-10års ålder. Men vi måste se något som är typ från 7 år för alla har inte åldern inne. Fast fyror klarar mer än bara det.
- Emilio: vem är det som bestämmer filmerna?
- Röstning eller lärarna. För det mesta får vi inte välja, utan de vuxna bara visar en film. Dom väljer bara barnfilmer, så ingen ska klaga.
- Emilio: vem är det som klagar?
- Alla typ... Barn, vissa kan få mardrömmar. Skolan. Om vi klagat så får vi skäll, vi ska vara tacksamma liksom. Ingen klagar ju men. Man vill inte få skäll. Man borde få rösta mer om filmer, typ ge förslag. Alla ska kunna se filmen, det är typ ingen skillnad på fyror och femmor. Bara ett år liksom. Men lärarna tycker det är stor skillnad. Alla ska kunna se filmerna, man måste anpassa för fyror. Även fast man är tio kan man se en film med elvaårsgräns. För om någon vuxen är med och tittar är det ok. Det borde gå bra. Skillnad om det är 15 årsgräns med zombies.

Barnen tar upp att på fredagar när de ska se på film var det förut så att lärarna brukade ha cirka tre filmer som de visade upp och barnen fick rösta på ett av alternativen. Men nu när de har börjat använda Netflix väljer lärarna filmen som ska visas och barnen förklarar att detta är för att det ska bli en film som passar alla så att ingen ska klaga. Barnet som pratade om att någon skulle klaga får inte prata till punkt och blir avbruten och en ny konversation tar vid. Vi tror att barnet menar att det är föräldrarna som ska klaga på lärarna angående filmvalet. Att föräldrar klagat över filmer på fritidshemmet är något som vi själva har erfarenhet av, då föräldrar uttryckt att någon film varit opassande trots att barnen uppfyllt ålderskriterierna.

Under det tredje samtalet berättar flickorna något vi finner högst intressant, de berättar att sättet som film väljs på har förändrats. Efter förslag från barnen har nu lärarna satt upp en lista där barnen kan ge förslag, men hur valet mellan dessa förslag ska göras vet de inte än, då det ännu inte hunnit vara någon fredagsfilm sedan listan sattes upp. Men flickorna tror de kommer få rösta och att det vore bra om det blev så. Det intressanta med detta är att vi tycker oss se att samtalen har förändrat barnen. Samtalen har fått dem att reflektera och ifrågasätta sitt inflytande på fritidshemmet. Frågan är om inte just detta visar på det värde samtal om saker som rör barnens livsvärld har, kan samtal hjälpa till att forma dem till kritiskt tänkande medborgare i ett demokratiskt samhälle?

Analys

Barnen beskriver att lärarna är de som har mest makt på fritidshemmet och att barnens inflytande på verksamheten oftast är i form av att de ger förslag som sedan lärarna beslutar om. Detta går att jämföra med utsagor som barnen i boken *Barns syn på vuxna* redogör för. Författarna pekar på att barnen är fullt medvetna om att deras inflytande är begränsat till sådant som de vuxna har bestämt att barnen får bestämma om (Arnér och Tellgren 2006, s. 84-85). Som i fallet med kickbikerampen blir barnens förslag bortplockat och utan att diskutera med barnen så införskaffades gagarinkar till skolgården. I detta fall så kommer inte ens barnen upp på en konsulterande roll på inflytandestegen, och vi anser att de inte ens är med på inflytandestegen i detta fall då de helt saknat inflytande i detta beslut. I samtalen kring kickbikeramperna och gagarinkarna ger barnen uttryck för de vuxnas makt i beslutsfattandet något vi liknar med *kunskapsmakt*. Vi tolkar det som att barnen har förståelse för varför det kom gagarinkar istället för kickbikeramper till skolgården. Barnen säger att gagarinkarna "... är asroliga för där kan alla vara med och leka". När vi med hjälp av våra egna erfarenheter från arbete i skolan försöker tänka oss in i hur lärarna resonerar kring valet av gagarinkar, tänker vi att lärarna istället för att följa barnens önskemål och köpa kickbikeramper, tror vi att lärarna har tänkt precis som barnen uttrycker det "... alla kan vara med och leka.". Andra faktorer som kan ha påverkat är tillhörande material, till gagarinkarna krävs en boll men till kickbikeramperna krävs kickbikes, hjälmar och annan skyddsutrustning.

Vidare utläser vi av barnens berättelser olika begrepp de använder för att försöka förstå vilka av deras beslut som lärarna ens kan tänka sig att överväga att genomföra. De kategoriserar sina förslag på två olika sätt, rimliga och orimliga förslag. Där de rimliga förslagen är de som lärarna kan tänka sig att genomföra. Problemet som vi ser det, är att barnen saknar insikt i vad som gör ett förslag rimligt eller orimligt, vilket vi tänker hämmar deras inflytande över verksamheten. Arnér och Tellgren (2006) tar upp begreppet kunskapsmakt, det är också något vi tydligt tycker passar in från intervjuerna vi själva gjort, barnen förklarar sin egen underordnade makt mot de vuxna genom uttalande som "Vi kan inte bestämma vad vi vill direkt, vi kan ju hitta på vad som helst typ. Dom vuxna är lite mer vuxna." Vi ser också att barnen saknar inblick i hur och när beslut fattas gällande deras olika förslag. Ett tydligt exempel är när ett barn berättar om när hen hade önskat nytt lego till fritidshemmet och hur legot bara dök upp en dag utan att de fick veta att ett beslut tagits. Hen hade inte beskrivit vilket sorts lego som önskades till fritidshemmet och barnen hade inte blivit konsulterade om

vilket lego de ville ha. Utifrån egna erfarenheter från arbete på fritidshemmet och lek med lego är vår uppfattning att barnen när de önskar lego är ute efter specifika bitar de saknar eller vill ha fler av. I detta fall har lärarna tagit till vara på det som står i läroplanen angående barns intresse och behov men inte undersökt vad inom intresseområdet det vill ha mer av, lärarna tar ett eget beslut utifrån vad de tror att barnen vill ha och vad de är intresserade av för lego.

Fritidshemmets förutsättningar för inflytande

Något som vi förvånas över efter att genomfört samtalen med barnen är att de faktiskt hamnar väldigt långt ner på Björklids inflytandestege. De kommer sällan till en högre pinne på stegen än *konsultation*. Vi undrar om detta beror på att skolans utformning med målstyrning och barns övriga position i samhället inte ger barnen möjlighet att bestämma. De kanske inte ens är redo för *medbestämmande*, men bör barnen ändå ges chansen att pröva på att bestämma? Bör inte fritidshemmet ha bättre förutsättningar för medbestämmande än skolan? Grunderna till denna fråga hämtar vi från läroplanen. Eftersom fritidshemmet har färre mål att uppfylla bör det också finnas mer utrymme för hur de mål som finns ska uppfyllas. Eftersom att skolan har betydligt fler mål att uppnå blir också undervisningen mer styrd. Men om barnen var bättre insatta i läroplanen skulle det bli lättare för dem att få inflytande över upplägget på kursen. Likaså gäller fritidshemmet. Skolverket skriver följande:

De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever. Elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Informationen och formerna för elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. (Skolverket 2016, s. 15)

Som vi nämner i avsnittet om styrdokumenterna saknas det definition av vad inflytande i skolan innebär i praktiken, vilket gör det högst tolkningsbart för varje enskild lärare att sätta nivån på barnens inflytande på verksamheten. Detta är också något vi tycker oss se i samtalen med barnen. Barnen uttrycker att de har ett visst inflytande över verksamheten och dess utformning, men när vi placerar detta på Björklids inflytandestege ser vi att barnens utsagor allt som oftast involverar att de endast får ge förslag eller välja bland redan färdiga förslag. Barnen har i verksamhetens avgörande bestämmande aldrig sista ordet, utan det är de vuxna

som sätter ramarna för vad barnen får bestämma. På samma sätt som Arnér och Tellgren (2006, s. 84) ser också vi att det är de vuxna som sätter ramarna för vad barnen får ha inflytande över.

Betydelsen av ålder

Som nämnt ovan ska barnens inflytande på verksamheten öka med ålder och mognad. När vi ser på detta med Björklids inflytandestege tycker vi att en problematik uppstår, då barnens inflytande inte blir så pass mycket större än ett konsulterande till lärarna. Barnens inflytande begränsas av de vuxnas syn på barnen. Anmärkningsvärt med detta tycker vi är att efter att ha läst två liknande studier (Bigrell och Brolin 2016. Viderud, 2012) med barn i yngre åldrar är att inflytandet inte ökar med åldern. Redan i årskurs två används barnen som konsulter på inflytandestegen (Bigrell och Brolin 2016. Viderud, 2012). Barnen i Arnérs och Tellgrens studie berättar om den mängd inflytande de har. När vi jämför detta med barnen i vår studie tycker vi oss se att de inte har ett större inflytande på verksamheten trots att de är betydligt äldre. Detta är även något som Arnér och Tellgren funnit, nämligen att ramarna vuxenvärlden satt upp för barnen blir striktare ju äldre de blir. (2006, s. 106-107)

Som vi visat på i kapitlet om styrdokumentet pekade det tydligt på att barn ska ha inflytande och vara delaktiga i utformningen och utvärderingen av verksamheten och att detta inflytande ska anpassas efter ålder. Vi ser det som anmärkningsvärt att barnen vi intervjuade inte tycks ha större inflytande än yngre barn som ingått i liknande studier (Bigrell och Brolin 2016, Viderud 2012). Detta stämmer överens med vad som står i Skolinspektionens rapport *Kvalitet i fritidshem*. Där pekade det på att två tredjedelar av fritidshemmen i undersökningen måste öka barnens delaktighet i utformandet av verksamheten. I lika många fritidshem saknar barnen möjlighet att påverka verksamheten på djupet och deras inflytande är i form av att personalen tar in det som de ser som barnens intressen i planeringen av verksamheten. Det delges inte barnen som därför inte får inblick i förutsättningarna för sitt eget inflytande. Det är även få barn som beskriver att de fått ökat inflytande med ålder. (Skolinspektionen 2010 s. 20, 26) ”Barns vardagsinflytande behöver tydliggöras och återkopplas så att det förstår att deras åsikt har betydelse och att de får kunskaper om att det finns både informella och formella demokratiska forum” (Skolverket 2007, s 27).

Ann S Pihlgren skriver följande som kan förklara varför de vuxna inte talar med barnen utan själva försöker tolka in deras intressen och forma verksamheten efter dessa och vad detta gör med barnen:

De vuxna i skolan och på fritidshemmet planerar, genomför och beslutar saker i all välmening men barnet blir ett objekt, någon som saker görs för, snarare än ett deltagande subjekt, någon som själv är med och planerar, genomför och beslutar om viktiga händelser i sin vardag. (Pihlgren 2011, s. 148)

Barnen i vår studie är införstådda i vem som bestämmer, de säger att lärarna har makten över besluten som tas på verksamheten. Detta stämmer bra överens med en studie som Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan genomfört, forskarna nämner där att 75 % av de tillfrågade barnen ansåg att de vuxna var de som bestämde (2003, s. 80). Vilket även Arnér och Tellgren bekräftar i sin studie där de uppfattar det som att barn och vuxna inte bestämmer tillsammans samt att barnen väldigt sällan kan påverka något som de vuxna redan bestämt (2006, s. 80). Detta skulle kunna förklaras med att barnen behöver ett ökat inflytande över verksamheten samt bli mer involverade i planeringen av densamma (Skolinspektionen 2010, s. 20).

Barnen som ”konsulter”

Vi ser att barnen mest håller till i mitten på inflytandestegen, som konsulter på fritidshemmet. Deras utsagor om vad som är rimligt och orimligt är ett av alla de sätt de försöker förklara och förstå varför förslag blir accepterade eller inte. Barnen funderar inte särskilt mycket över sitt inflytande då de känner att de inte har något. Detta stämmer överens med vad Arnér och Tellgren säger om barn som är ovana vid att ha inflytande och att de därför inte heller är vana vid att fundera över hur deras eget inflytande ser ut (2006, s. 79). Delaktighet är även en grundförutsättning för att barn ska kunna föra sin egen talan och därför bör barn ha inflytande i olika beslutsprocesser (Pramling Samuelsson och Sheridan 2003, s. 78). Barnen nämner inte heller att innan de ger ett förslag tänker igenom om det är genomförbart eller inte. Beror detta på att det inte är de som tar beslutet om det går att genomföra eller inte? Ekonomi är en avgörande faktor som barnen nämner när det gäller vad som är rimligt och orimligt. Vi ser det som att barnen saknar inblick i vad saker och ting kostar. Andra faktorer som påverkar rimligheten är antalet barn på fritidshemmet. Barnen berättar att de på ett lov gick på bio, något som inte är vanligt och som barnen egentligen ansåg vara orimligt då det kostar mycket pengar. Men eftersom att det har hänt att de varit på bio är det som barnen säger ”... alltid värt att försöka”. För dem händer det helt plötsligt att de får gå på bio då det är lärarna som sitter på kunskapsmakten om vad som är rimligt och orimligt.

Former för inflytande

Barnen berättar om hur röstningen går till på fritidshemmet. Som vi nämnt tidigare tas ett förslag upp och barnen hurrar eller buar för att visa vad de tycker. Vi tycker oss höra att det saknas struktur i fritidsmötena då barnen berättar att det mest hurras och buas när förslag ges och saker och ting väljs. I *Fritidshemmet* skriver Pihlgren om att strukturen inför och under ett möte med barn är viktigt. Ett väl strukturerat möte med barn pågår under en kortare tid med intressanta samtalspunkter som barnen förstår och innehållet bör vara av betydelse för barnen för att de inte ska tappa intresset. (2011, s. 165)

Att inflytandet för barnen är på en så pass låg nivå tänker vi många gånger kan bero på att det i läroplanen är ytterst oklart vad inflytande innebär, det kan tolkas väldigt fritt vilket ger den vuxne möjlighet att bestämma hur mycket inflytande barnen ska ha. Detta betonas också av Skolverket (2014) *Allmänna råd och kommentarer till fritidshemmet*. Men också i rapporten *Kvalitet i fritidshem* där det står att

Den bristande kvaliteten i många fritidshem kan härledas till otydligheter i styrdokumentet. Läroplanen ska tillämpas inom fritidshemmen men är skriven med skolan som utgångspunkt. Den behöver tolkas och omsättas utifrån fritidshemmets specifika förhållanden. Detta relativt komplicerade tolkningsarbete har lagstiftaren överlämnat till verksamheten. Skolverket har visserligen utarbetat allmänna råd för kvalitet i fritidshem. De allmänna råden berör dock bara delvis fritidshemmets lärande- och utvecklingsuppdrag och styrdokumentet skulle utifrån resultaten i denna granskning behöva konkretiseras för att kunna bidra till en mera enhetlig tillämpning och en jämn och hög kvalitet i de svenska fritidshemmen. (Skolinspektionen 2010, s. 32)

Det framträder inte heller av barnens egna berättelser hur stort inflytande de har på verksamheten vilket skulle kunna förklaras av att de inte har insikt i vilka av deras idéer och önskemål som blir till någon aktivitet eller köps in. I likhet med *Allmänna råd* menar vi att det är viktigt att barnen får insikt i utvärderingen av verksamheten för att förstå att deras åsikter har betydelse och det kommer leda till att de får kunskaper om så väl informella som formella demokratiska forum (2007 s. 27).

Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan (2003) diskuterar precis som vi vad barns inflytande i skolan innebär, där delaktighet anses vara en grundförutsättning för barns

möjlighet att föra sin egen talan på fritidshemmet. Pihlgren skriver att vi som lärare ska träna barnen i demokrati, och att det kan göras genom att ge barnen större inflytande på verksamheten. Demokrati är ett förhållningssätt och en idé som kräver sin praktik, en viktig grundsten är att barnen alltid har rätt att få sin röst hörd och respekterad även om de inte alltid kan ha sista ordet. (2011, s. 149)

Vi tänker att samtal liknande dem vi har haft med barnen även kan organiseras och genomföras inom ramen för den reguljära fritidshemsverksamheten. Som barnen i vår studie visar har de börjat reflektera över sitt inflytande och även tagit tag i hur deras inflytande ser ut, ett tydligt exempel barnen ger är hur de har förändrat hur de väljer film på fritidshemmet.

Vidare forskning och slutord

Under arbetets gång har många nya tankar och idéer kommit upp, både om barnens delaktighet och inflytande på fritidshemmet men även om fritidshemmet i allmänhet. Det finns mycket att utveckla inom fritidshemmet och framför allt elevinflytande och delaktighet. Som skolinspektionen 2010 nämner ser vi det också som en brist i styrdokumentet att elevinflytande i skolans värld inte har konkretiserats. Detta tolkningsarbete har lämnats över till skolorna och lärarna på fritidshemmet. Vi tror att det skulle behöva tydliggöras för alla vad elevinflytande i verksamheten betyder men även att lärare skulle behöva diskutera elevinflytande med varandra och tillsammans med barnen på fritidshemmet. Vi tycker att varje lärare kan diskutera detta med sin barngrupp för att på så sätt få barnen att se sitt eget inflytande och hur de kan vara med och forma samt utveckla fritidsverksamheten.

Hur arbetar man med inflytande i verksamheten? Våra tankar kretsar kring att ta inspiration från skolan och istället för att ha ett klassråd kan man ha fritidsråd. Eller varför inte en fritidsriksdag som en återkommande aktivitet där barnen frivilligt får delta och lämna motioner och rösta? Inflytande blir då något som barnen får välja själva. Har man intresse av att förändra och vara med och påverka vad som köps in så måste man även vara aktiv i demokratiarbetet. Vi har även tyckt oss se att något som begränsat barnens inflytande eller i alla fall möjlighet till att ge rimliga förslag är att de saknar inblick i vad saker kostar och hur mycket pengar fritidshemmet har. Kanske skulle man kunna lämna över delar av ansvaret för ekonomin till barnen? I alla fall göra dem delaktiga i hur mycket saker kostar och hur mycket pengar som finns, för att på så sätt lägga in en ytterligare faktor i deras beslut då de önskar eller röstar om vad som ska köpas in.

En fråga som väcktes hos oss under samtalen var att flickorna hade svårare att få sin röst hörd. Det leder oss till tankar på den övriga fritidsverksamheten, är fritidsverksamheten och formen för elevinflytande som finns mer anpassat för pojkar än flickor? En kritik vi vill ge till oss själva och som väcker frågor för vidare forskning är vår egen struktur på samtalen. Vår upplevelse var att de två flickor som deltog i diskussionen inte fick ett rättvist talutrymme.

Referenslista:

- Arnér, Elisabeth och Tellgren, Britt (2006). *Barns syn på vuxna: att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige
- Björklid, Pia (1985). *"Drömmen om Elin" eller Elevers medinflytande på lågstadiet: (ELIN-projektet)*. Stockholm:
- Bigrell, Mats och Brolin Tove (2016). *"Ja, dom lyssnar, men..." Hur barn beskriver att de får komma till tals på fritidshemmet*. Kandidatuppsats, Lärarutbildningen. Jönköping University. [diva2:925750](#)
- Dahlin-Ivanoff, Synneve I Ahrne, Göran och Svensson, Peter (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber
- Eidevald, Christian I Ahrne, Göran och Svensson, Peter (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber
- Englundh, Elizabeth (2009). *Barnets bästa i främsta rummet: en pedagogisk utmaning?: en guide till konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Liber
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet

Hartman, Sven G. och Torstenson-Ed, Tullie (2013). *Barns tankar om livet. 3. utg.* Stockholm: Natur och kultur

Patel, Runa och Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning. 4., [uppdaterade] uppl.* Lund: Studentlitteratur

Philgren, Ann S I Pihlgren, Ann S. (red.) (2011). *Fritidshemmet: fritidslärares uppdrag på fritidshemmet och i skolan. 1. uppl.* Lund: Studentlitteratur

Pramling Samuelsson, Ingrid och Sheridan, Sonja (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige. 8(1-2) s.70-84.*

SFS 2010:800. *Skollagen.*

Skolinspektionen (2010) *Kvalitet i fritidshem. (2010).* Stockholm: Skolinspektionen

Skolverket (2007) *Kvalitet i fritidshem: allmänna råd och kommentarer. (2007).* Stockholm: Skolverket

Skolverket (2014) *Fritidshem. Allmänna råd med kommentarer (2014).* Stockholm: Skolverket

Skolverket (2016) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016. 3., kompletterade uppl. (2016).* Stockholm: Skolverket

Tholander, Michael (2005). *Värdegrund, demokrati och inflytande ur ett elevperspektiv. Utbildning och demokrati*, (14), ss.7-30

Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning

Bilaga Missivbrev

Hej,

Vi är två studenter från Södertörns Högskola som läser Grundlära­r­pro­gram­met med inriktnin­g mot fritidshem. Vi är inne på vår sjätte och sista termin då vi ska genomföra vårt examensarbete.

I vårt examensarbete ämnar vi att undersöka hur eleverna själva uppfattar sitt inflytande på fritidshemmet. Tycker eleverna att de får vara med och bestämma? När får de bestämma? Vad tycker de att de får bestämma?

För att få svar på dessa frågor vill vi genomföra focusgruppsamtal med en mindre grupp elever från årskurs 4 & 5. Dessa samtal kommer självklart att vara helt konfidentiella och det är viktigt för oss att eleverna deltar av fri vilja.

Under samtalen kommer vi använda oss av ljudupptagning och anteckningar för att underlätta analysarbetet. Materialet kommer efter transkribering att raderas och namnen i den slutgiltiga texten kommer att ändras.

Undersökningen kommer endast att röra barn inskrivna på fritidshemmet (eftis). Vill ni inte att ert barn ska delta i undersökningen vänligen meddela oss detta omgående på följande mailadress: xxx.01xxx@student.sh.se

Med vänliga hälsningar

Emilio Svensson - xxx.01xxx@student.sh.se

Nils Block - xxx.01xxx@student.sh.se

Bilaga Arbetsfördelning

Arbetet har skrivit av Nils Block och Emilio Svensson. Under skrivtiden har vi alltid suttit tillsammans och skrivit på en dator. Meningar har formulerats tillsammans. Faktasökning har skett på varsitt håll och när en av oss funnit något av intresse har detta delgivits den andra för inläsning. Under intervjuerna så ställde Emilio frågorna och Nils antecknade och lyssnade. Transkriberingen genomfördes av Nils.